

УДК 784(477):378.017.4

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2025-1-18>

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ ПІСНІ

Прокопчук Вікторія Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри народно-інструментального виконавства
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-7593-6837
e-mail: prokopchuk2705vita@gmail.com

Пастушенко Андрій Семенович

доцент кафедри вокально-хорового мистецтва
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0006-1561-0188
e-mail: andriypastushenko@ukr.net

Яковенко Лариса Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри народно-інструментального виконавства
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-6143-4609
e-mail: larisaakovenko57@gmail.com

Статтю присвячено теоретичному осмисленню культурно-історичного явища української повстанської пісні як пісенної творчості про національно-визвольну боротьбу українського народу та її ролі у національно-патріотичному вихованні студентської молоді.

На основі науково-проблемного підходу здійснено аналіз, розкрито сутність та зміст поняття «українська повстанська пісня». Охарактеризовано головні ознаки патріотичних пісень, їхнє змістово-тематичне наповнення. Простежено розвиток та специфіку побутування повстанських пісень, виокремлено їхню жанрово-тематичну класифікацію. Акцентовано на важливості дослідження повстанських пісень для пізнання та усвідомлення історичних національно-визвольних подій українського народу, зміцнення та єднання нації. Наголошено, що повстанський музично-поетичний фольклор вирізняється національно-ідейним характером та державницькою спрямованістю. Підкреслено тяглість повстанських пісенних творів з проєкцією на сучасні виклики часу та актуальність повстанської тематики у період гострої боротьби України з рф за незалежність.

Культурно-історичне явище «повстанська пісня» розглядаємо як пісенні твори про національно-визвольну боротьбу українського народу, що відображають ідеї героїчної жертвовності задля державної суверенності України, змальовують мужність, хоробрість, відданість державі та нескореність духу патріотів.

Зазначено, що повстанська музична творчість, що оспівує героїзм воїнів, які ціною власного життя захищають Україну, сприяє духовному зміцненню і об'єднанню нації, є важливим засобом національно-патріотичного виховання молоді, зокрема вчителів мистецтва (музичного мистецтва), які є носіями і провідниками культури та національно-патріотичного виховання через музичне мистецтво для наступних поколінь.

Українські повстанські пісні віддзеркалюють складну історію національно-визвольних змагань українських патріотів, чие непереможне прагнення свободи, патріотизм і національна самосвідомість, відданість та любов до України є гідним зразком для наслідування, зокрема для молоді, яка у боротьбі України з рф за незалежність та збереження національно-культурної ідентичності сповнюється потужною рушійною силою.

З'ясовано, що повстанський пісенний спадок має значний виховний потенціал для майбутніх вчителів мистецтва (музичного мистецтва), який утверджує національно-культурну ідентичність, духовне зростання молоді, виховує патріотизм, національну самосвідомість, повагу до культурно-історичного минулого та духовних культурних цінностей, формує стійку громадянську позицію та усвідомлене відчуття причетності і відповідальності за долю України.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, студентська молодь, українська повстанська пісня, музичне мистецтво, майбутні вчителі мистецтва (музичного мистецтва), виховний потенціал української повстанської пісні, народна пісня, музичний фольклор.

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENT YOUTH THROUGH THE MEANS OF UKRAINIAN INSURGENT SONGS

Viktoriia Prokopchuk

Rivne State University of the Humanities

Andriy Pastushenko

Rivne State University of the Humanities

Larysa Yakovenko

Rivne State University of the Humanities

This article is devoted to the theoretical comprehension of the cultural and historical phenomenon of the Ukrainian insurgent song as a form of musical creativity reflecting the national liberation struggle of the Ukrainian people and as an important means of national-patriotic education for university students.

Using a scholarly and problem-oriented approach, the essence and content of the concept of the «Ukrainian insurgent song» are analyzed and revealed. The main features of patriotic songs and their thematic content are characterized. The development and specifics of the existence of insurgent songs are traced, along with a genre-thematic classification.

The study emphasizes the importance of researching insurgent songs for understanding and realizing the historical national liberation events of the Ukrainian people and for strengthening and uniting the nation. It is highlighted that insurgent musical and poetic folklore is distinguished by its national-ideological character and state-building orientation.

The continuity of insurgent songs is emphasized, especially their relevance in the context of current challenges and the pressing struggle of Ukraine against the Russian Federation for independence.

The cultural and historical phenomenon of the insurgent song is viewed as a body of musical works about the national liberation struggle of the Ukrainian people, reflecting ideas of heroic sacrifice for the sovereignty of Ukraine, portraying courage, bravery, devotion to the state, and the indomitable spirit of patriots.

Insurgent musical creativity, which glorifies the heroism of soldiers defending Ukraine at the cost of their own lives, contributes to the spiritual fortification and unification of the nation. It serves as an important tool for national-patriotic education of youth, particularly future teachers of the arts (music education), who act as carriers and promoters of culture and patriotic upbringing through musical art for future generations.

Ukrainian insurgent songs reflect the complex history of the national liberation struggles of Ukrainian patriots, whose invincible desire for freedom, patriotism, national consciousness, devotion, and love for Ukraine serve as a worthy example, especially for young people. In Ukraine's current struggle with the Russian Federation for independence and the preservation of national-cultural identity, this legacy becomes a powerful driving force.

The insurgent song heritage holds significant educational potential for future teachers of the arts (music education), affirming national-cultural identity, spiritual growth of youth, fostering patriotism, national self-awareness, respect for the cultural-historical past and spiritual values, and forming a firm civic stance and a conscious sense of responsibility for Ukraine's destiny.

Key words: national-patriotic education, student youth, Ukrainian insurgent song, musical art, future art (music art) teachers, educational potential of the Ukrainian insurgent song, folk song, musical folklore.

Постановка проблеми. Нині у час драматичних історичних подій на тлі страшної повномасштабної агресії РФ перед Україною постали виклики, як то: щоденна запекла боротьба за свободу та незалежність, зростання усвідомлення особистої відповідальності і причетності за долю нашої держави тощо, які вимагають особливої уваги до виховання молоді та загострюють питання національно-патріотичного виховання на усіх рівнях освіти, як найважливішого виховного напрямку. Виховання патріотизму, національної самосвідомості молодого покоління, шани до культурно-історичного минулого, збереження культурної спадщини українського народу, поваги до духовних цінностей і культурних тра-

дицій, зокрема мистецьких, постають завданнями загальнодержавного масштабу.

Важливим засобом національно-патріотичного виховання студентської молоді є українські повстанські пісні, які як дорогоцінні реліквії музично-історичного літопису української держави, сприяють єднанню та духовному зміцненню нації.

Аналіз досліджень. На важливості національного компоненту, як стрижневого у вихованні, зокрема і естетичному, наголошували видатні українські діячі й педагоги минулого, які, досліджуючи культурно-історичне коріння української нації, надавали фундаментального значення вихованню любові до Батьківщини, формуванню наці-

ональної самосвідомості, повазі до історичного минулого і культурних традицій та заклали підвалини українознавства й етнопедагогіки (Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, О. Духнович, П. Куліш, О. Пчілка, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Леся Українка, І. Франко, П. Чубинський та ін.). Психологічні основи національно-патріотичного виховання стали предметом уваги М. Боришевського, Г. Костюка, Л. Найдьонової, Н. Череповської та ін. Проблеми патріотичного виховання також висвітлено у працях сучасних вчених: І. Бега, П. Вербицької, О. Гевко, В. Івашковського, О. Жаровської, К. Журби, М. Зубалій, М. Качур, О. Кириченко, Р. Петронговського, В. Прокопчук, Ю. Руденка, Г. Філіпчука, К. Чорної, Г. Шевченко та ін. У низці актуальних наукових здобутків, присвячених вирішенню проблем національно-патріотичного виховання в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України варто виокремити праці Н. Безлюдної, Н. Бондаренко, О. Діденко, С. Косянчука, Г. Шевчук, С. Яланської та ін.

Повстанська музична творчість стала об'єктом наукового осмислення в українській фольклористиці, що знаходить відображення у збірниках фольклору, наукових публікаціях, рецензіях, монографіях, дисертаціях тощо (Л. Білецький, Є. Гіщинський, Г. Дем'ян, Я. Закальська, В. Костик, Р. Крамар, З. Лавришин, Є. Лунь, А. Пастушенко, О. Правдюк, О. Семенов, Г. Сокіл, П. Шимків та ін.).

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності і змісту поняття «повстанська пісня» як пісенної творчості про національно-визвольну боротьбу українського народу та її ролі у національно-патріотичному вихованні студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні у складний час лютої боротьби за збереження свободи, територіальної цілісності та державного суверенітету на тлі повномасштабного вторгнення РФ на територію України особливо гостро постають питання збереження української національно-культурної ідентичності, виховання національно свідомої особистості, громадянина-патріота, з активною свідомою позицією щодо захисту територіальних кордонів своєї держави, її національно-культурної ідентичності й самобутності тощо.

Тому національно-патріотичне виховання постає як найголовніший напрям виховання, про що зазначено у низці державних документів, а саме: Закон України «Про освіту», Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року», «Концепція

національно-патріотичного виховання в системі освіти України» тощо) (Закон України «Про освіту», 2025; Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022; «Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року», 2025; «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України», 2022).

Так, в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» зазначено, що національно-патріотичне виховання як наскрізний виховний процес повинен спрямовуватися на утвердження у молодого покоління української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних / національних цінностей України, соціальної відповідальності та готовності до національного спротиву, виконання громадянського обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності та територіальної цілісності України (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022).

Національно-патріотичне виховання покликане сформувати українську національну ідентичність, почуття любові до своєї Батьківщини, належності до своєї культури, мови, історії, національних духовних цінностей, високу патріотичну самосвідомість, відповідальну й свідому громадянську позицію та готовність боронити національні інтереси, незалежність та територіальну цілісність України (Прокопчук (Дикало), 2019).

Наголошено, що українська національна ідентичність, як один з найважливіших складників національно-патріотичного виховання – це стійке усвідомлення належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної символами, українською мовою, етносоціальним походженням, а також історичною пам'яттю, духовно-культурними цінностями та національними традиціями (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022).

Основними завданнями державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є:

– формування у молоді активної громадянської позиції на основі духовних цінностей українського народу, національної самобутності; оборонної свідомості та громадянської стійкості; патріотизму; поваги до державної мови і символів, національних та культурних цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави;

- формування та збереження української національної ідентичності у молодого покоління, яке усвідомлює свою належність до української нації;

- забезпечення розвитку культурної, етнічної, мовної, релігійної самобутності громадян України;

- усунення впливу держави-агресора / держави-окупанта в освітній, культурній, інформаційній сферах;

- активізація діяльності інститутів громадянського суспільства для досягнення цілей державної політики;

- поширення інформації про ветеранів війни, формування у суспільстві традицій вшанування пам'яті загиблих ветеранів війни;

- формування готовності громадян до виконання конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022).

На важливості формування національно-культурної ідентичності, яка покликана згуртувати українську націю та обумовлена необхідністю досягнення і засвоєння національно-культурних цінностей та історичної пам'яті українців, збереження національної автентичності та культурних традицій наголошують І. Бех та К. Журба (Бех, Журба, 2017. с. 24).

Формування національно-культурної ідентичності має спиратися на національну самосвідомість та патріотизм, національні ідеали та національну гідність, історичну правду та історичну пам'ять (Бех, Журба, 2017. с. 25), *важливим засобом виховання якої виступає патріотична пісня.*

Національно-культурна ідентичність є основою суспільного життя будь-якої держави та виявляється у суб'єктивному переживанні особистістю належності до українського народу, нації, свідомому прийнятті його моральних цінностей, що характеризується формуванням національної Я-концепції, яка виявляється у самоповазі, національній гідності, любові до України та бажанні пов'язати з нею свою долю (Бех, Журба, 2017. с. 28).

У національно-патріотичному вихованні молоді, формуванні національно-культурної ідентичності важливе місце займає *повстанський пласт музичної творчості*, який виступає глибоким джерелом пізнання історичної правди українського народу у боротьбі за свою свободу та незалежність.

Упродовж останніх понад трьох десятиліть повстанська тематика поступово увійшла до наукового обігу різних галузей науки (історії, етнології, літературознавства, фольклористики тощо), відтак багатогранність та міждисциплінарність проблеми вимагає системного підходу пізнання.

Без ґрунтового знання історичного контексту, зокрема національно-визвольних змагань,

пов'язаних з діяльністю Української повстанської армії (УПА), Організацією українських націоналістів (ОУН), складно коректно інтерпретувати події, а також глибоко розкрити та проаналізувати художній та / або музичний образ.

Довготривала історична боротьба України за свою незалежність з поневолювачами, які повсякчас прагнули позбавити українців національної ідентичності, національної гідності, народної пісні, культурних традицій, спотворити й стерти національно-культурну пам'ять, чимдуж зміцнювала в українців непереборну жагу до перемоги та незалежності. Відтак, завжди незламними в нашій історії були сили, які самовіддано й жертвовно захищали свій край від чужинців та їхня пісенна творчість, завдяки якій мужні воїни гуртувалися й піднімали свій непереможний дух у найскладніші часи боротьби за незалежність.

Архівні документи є свідченням великої потуги Української Повстанської Армії 1940–1960 рр., кількість звитяжців якої досягала 100 тисяч, та за всю історію якої в ній взяло участь понад 300 тисяч самовідданих бійців України. Значна частина військ Української Повстанської Армії, армії мужніх вояків без держави, що визнана найпотужнішою партизанською військовою організацією усіх часів і народів, активно діяла на Волині, Поліссі, Бойківщині, Гуцульщині, Опіллі та в інших регіонах. Відважна боротьба УПА за свободу й незалежність проти сталінського та гітлерівського окупаційних режимів, чий звитязі дивувався весь світ, разюче вплинула на відновлення та утвердження української державності (Сокіл, 2021).

Українські повстанські пісні є документальним музично-ілюстрованим свідченням непереможного могутнього духу українців, нездоланної жаги державної суверенності, багатих національно-культурних традицій української землі, в яких яскраво змальовані правдиві історичні події та героїчні вчинки патріотів, а також увіковічені їхні (переважно псевдонімні) імена. Усвідомити страшне протистояння сил (гітлерівщини та сталінщини) тогочасна українська словесність не мала змоги, адже не сміла, відтак ті патріоти, що незламно постали проти цих смертоносних сил, творили повстанську пісенність спротиву задля безпеки псевдо. Непереможну духовну та державницьку силу української повстанської пісні усвідомлювали цербери російського імперіалізму, які за неї кидали до тюрем навіть неповнолітніх на понад десять років. Однак навіть терор не зміг знищити повстанську музичну творчість, яка передається наступним поколінням, а з нею також і непереборну жагу до Свободи. Діяльність упівців у тогочасній історіографії фальсифікувалася, сплюгувалася й замовчувалася, національні герої оголошувалися зрадниками. Лише після 1991 р.

з'явилася можливість донести важливу правду та повернути із небуття імена мужніх воїнів-патріотів, які боронили українську землю.

У дослідженнях, присвячених повстанській пісні знаходимо різне тлумачення цього глибинного фольклорного явища, відтак зробимо спробу проаналізувати його значення.

Так, у трактування поняття «повстанська пісня» деякі науковцікладають широкий зміст, що охоплює окремі станові (соціально-побутові про життя, побут та інтереси тощо) пісні, як от: козацькі, рекрутські, солдатські, жовнірські, заробітчанські тощо. Також є дослідники, які наділяють це поняття більш вузьким (конкретним) значенням, включаючи до повстанської пісні лише твори, пов'язані з сьогочасними національно-визвольними змаганнями. Разом з тим, з терміном «повстанська пісня» вживається поняття «пісні УПА», що презентують пісенні твори, зміст яких пов'язаний з діяльністю та боротьбою за незалежність України лише воїнів української повстанської армії. Усі згадані терміни широко використовуються в контексті узагальнюючого поняття пісенних творів про національно-визвольну боротьбу українського народу. Однак, питання чіткого термінологічного визначення вимагає вироблення уніфікованої назви для досліджуваного поняття з метою уникнення плутанини та розбіжностей у тлумаченні близьких, проте не тотожних за змістом понять (Сокіл, 2021).

У трактуванні поняття «повстанська пісня» поділяємо вагоме наукове осмислення питання дослідником національно-визвольного руху Г. Дем'яном, який наголошував, що термін «повстанська пісня» у фольклористичній науці вживається частіше та утвердився раніше за інші; а у 1990 рр. у науковий обіг введено поняття «антиокупаційний фольклор», «невільничий фольклор», «фольклор партизанський», «революційний фольклор», «фольклор партизанської національно-визвольної боротьби українців», «фольклор лісових хлопців» тощо. «Уже в 1940-х рр. пісні й оповідання такого змісту називали повстанськими, значно рідше партизанськими та революційними, а щоб дві останні категорії не плутати з більшовизмом, то вживалася лексема й «бандерівські». Тепер і між носіями фольклору, і в середовищі збирачів і дослідників, такі твори називають повстанськими. Паралельно побутує й термін «бандерівські» пісні» (Дем'ян, 2001. с. 635).

Г. Дем'ян підкреслював, що українська повстанська пісня – це феноменальний духовний скарб нації, який послідовно і впевнено продовжує збагачуватися. Найбільш відповідним для використання у фольклористиці вчений вважав поняття «повстанська пісня», що й сьогодні залишається найбільш усталеним у науковому обігу, яке тлумачив як народні твори, що за змістом охо-

плюють і передумови і хід революційно-повстанської боротьби, поневіряння патріотів у таборах і тюрмах, а також народні пісні, що виникають і у наш час (Дем'ян, 2001. с. 635).

Патріотичну народнопоетичну творчість до наукового вжитку як «український фольклор спротиву» пропонувала ввести Я. Закальська, розуміючи його як уснопоетичні твори (пісенні й прозові), що в художній формі відображають сучасні воєнні та революційні події в Україні. Дослідниця розглядала «український фольклор спротиву» як «творчий продукт, що є миттєвою реакцією на посягання на засадничі цінності народу (свободу, незалежність, територіальну цілісність) у боротьбі за ідеали» (Закальська, 2021. с. 14).

Повстанські пісні – це пісенні твори про національно-визвольну боротьбу українського народу, що відображають ідеї героїчної жертвності задля державної суверенності України, змальовують мужність, хоробрість, відданість державі та нескореність духу патріотів.

Повстанська пісня як унікальне явище історичного музичного літопису українського державотворення, що продовжує героїку минулої боротьби за незалежність України, своїми витокami сягає билин і дум кобзарських, козацьких та стрілецьких пісень.

Жанрово-тематичній класифікації повстанської музично-поетичної творчості притаманний традиційний розподіл. Однак, повстанська пісенність є значною мірою специфічною (про що зазначали дослідники), що полягає у поєднанні тематичної новизни з традиційними формами, які в свою чергу зумовлені етнічними та регіональними традиціями, відтак розмістити її у звичній схемі жанрово-тематичної класифікації не завжди можливо. Саме тому, жанрово-тематична класифікація повстанських пісень потребує удосконалення. Поміж тим, найбільш поширеними є історичні пісні, балади, новинкові (співанки-хроніки), обрядові пісні (колядки та щедрівки, веснянки та гаївки), пісні про кохання та родинне життя, жартівливі й сатиричні пісні, коломийки (Сокіл, 2021).

Р. Крамар зауважував, що «багатогранність антиокупаційної пісенності визначається різними типами творчого процесу та складною архітектонікою жанрової класифікації» та виокремив такі жанрово-тематичні групи: повстанські (співанки-хроніки, баладні, ліричні), обрядові, невольничі (тюремні, табірні) та сатиричні твори (Крамар, 1996. с. 10).

Г. Дем'ян виокремлював військово-повстанські (гімни), маршові (загальноупівські, курінні, сотенні, чотові) та пропам'ятні пісні. До іншої жанрово-тематичної групи відніс історичні пісні, балади та новинкові (хроніки), тюремні, виселенські, жартівливі, сатиричні, коломийкові. Також

виділив обрядові (колядки, щедрівки, веснянки й гаївки, воскресні) та родинно-обрядові пісні (похоронні, реквієми); любовні, колискові, сімейні групи пісень. Соціально / сімейно-побутові вважає за доцільно йменувати військово-повстанськими (Дем'ян, 2003; Сокіл, 2021. с. 957).

У класифікації повстанських народнопісних творів Г. Сокіл виокремлює такі жанри: історичні пісні (у центрі історична постать чи подія), новинкові (співанки-хроніки), балади, пісні про кохання і родинне життя, жартівливі та сатиричні; обрядові (колядки, щедрівки, веснянки і гаївки), коломийки. Дослідниця наголошує, що жанрова специфіка повстанської пісенності представлена такими ознаками: функцією, яку вони як жанр виконують; тематикою; композиційно-стильовими особливостями (способами творення, структурними елементами) (Сокіл, 2021. с. 958).

П. Шимків вважає доцільною таку жанрову класифікацію: пісні-марші, пісні-хроніки, повстанські балади, гумористичні твори, повстанські коляди. Дослідник зазначає, що нові жанри не виникали, а лише отримали певну трансформацію, завдяки якій повстанські пісні мають нове звучання, характерною рисою яких є те, що вони не лише створені в річищі українських фольклорних традицій, а й є продовженням розвитку жовнірських і стрілецьких народних творів (Шимків, 1999).

Багатим та різноманітним є *тематичне наповнення* повстанських пісень, де головне місце займають картини героїзму патріотів-захисників української землі, який набуває суто національного значення. Особливим ліризмом вирізняються пісні про відхід парубків у військо, прощання з родиною та коханою, що мають чимало спільного з любовною лірикою. Також одним з центральних у сюжетах постає образ матері, яка є символом рідного дому для захисника. Трагічну групу складають пісні про смерть воїна, вісниками якої часто постають птахи. У творах змальовані сюжети мужності та непохитності, стійкості і витривалості воїнів, для яких вірність Батьківщині та честь важливіші за життя.

Серед повстанських творів помітно постають пісні, що не лише детально описують події, а й відкривають конкретні імена, які боролися за волю рідної землі (Шимків, 1999. с. 218). Пісенний фольклор зберіг кілька сотен псевдо імен та дещо менше (через конспірацію задля безпеки) справжніх прізвищ воїнів (Дем'ян, 1993. с. 24).

Повстанська звияга та героїзм відбивається у піснях не лише як мистецьке осмислення подій, а і як форма документального засвідчення боротьби за державу. У повстанських піснях оспівується мужність і відвага, героїчні самовіддані вчинки та жертвність українських патріотів, відтворюються та увіковічуються трагічні події нашої

держави. Відтак, історичну правду виборювання незалежності України та героїчні вчинки патріотів можна вивчати за змістом повстанських пісень, що є живими слідами історичних подій незламності української нації.

У повстанській пісенній творчості слово продовжує бойові змагання, стає «живою душею людини, яка зі зброєю в руках здобуває свободу Україні» (Сеник, 1992. С. 4). Подвиги героїв, змальовані у піснях, і сьогодні, ціною власного життя повторюють воїни-захисники України у щоденній запеклій боротьбі з РФ за незалежність та національно-культурну ідентичність, виявляючи саможертвність, відданість Україні, піднесеність духу та незламний патріотизм.

Отже, повстанські пісні, що віддзеркалюють складну історію національно-визвольних змагань українських звияжців є глибокою скарбницею патріотичного виховання для молодого покоління, прикладом героїчної боротьби за волю та незламність духу.

На розвитку української національної культури руйнівний відбиток залишили тривалі війни, репресії, знищення та заборони, переписування нашої історії, негативний образ та применшення ролі українців в житті країн чи імперій, до складу яких вони входили, що стало причиною еміграційних процесів, через які українці були змушені залишати рідну землю та шукати своєї долі в чужих країнах, збагачуючи інші культури. Військові конфлікти та боротьба за свою землю проти загарбників вчили українців цінувати свободу та незалежність, які залишаються найважливішими духовними і моральними цінностями українців (Бех, Журба, 2017. с. 28).

Шлях до вільної незалежної України лежить через виховання молоді на основі україноцентризму як національної гідності, пізнання, усвідомлення та збереження історичної правди і національно-культурних надбань. «Для народу, який не пропонує Світу національного доробку, а прагне бути лише реципієнтом чужих цінностей і надбань, у ХХІ столітті уготована єдина дорога – бути розчиненим і упокореним. Тому висока і благородна місія національної культури і освіти – оберігати й утверджувати Ідентичність Української Нації як фундаментальну цінність буття» (Бех, Журба, 2017. с. 26; Тернопільська, 2008. с. 8).

Висновки. Повстанський пласт музичної творчості, в якому оспівана звияга та героїзм воїнів, що ціною власного життя захищають Україну від загарбників, сприяє духовному зміцненню і об'єднанню нації, є важливим чинником національної безпеки і міцного державотворення, а також важливим засобом національно-патріотичного виховання молоді, особливо вчителів мистецтва (музичного мистецтва), які є носіями

і провідниками культури та національно-патріотичного виховання через музичне мистецтво для наступних поколінь.

Повстанські пісні як дорогоцінні реліквії віддзеркалюють складну історію національно-визвольних змагань українських патріотів, які відстоюють своє право бути господарями на власній українській землі. Їхній героїзм, могутній неборний дух, нездоланна жага до свободи та перемоги, стійкий патріотизм і національна самосвідомість, людська гідність та безмежна любов до своєї України є гідним зразком для наслідування, зокрема для молодого покоління, яке сьогодні, у щоденній запеклій боротьбі України з РФ за неза-

лежність та збереження національно-культурної ідентичності сповнюється потужною русійною силою.

Повстанський пісенний музичний спадок становить потужний виховний потенціал для майбутніх вчителів мистецтва (музичного мистецтва), що сприяє утвердженню національно-культурної ідентичності, духовному зростанню молоді, виховує патріотизм, національну самосвідомість, повагу до культурно-історичного минулого та духовних культурних цінностей нашої Батьківщини, формує стійку громадянську позицію та усвідомлене відчуття причетності і відповідальності за долю нашої України.

Література:

- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 27.03.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року № 1322-2023-п від 05.02.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#n18>
- Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Затверджено Наказом МОН України від 06.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>
- Прокопчук (Дикало) В. І. (2019). Мистецьке краєзнавство як чинник національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, 12 (179), 64–69.
- Бех І., Журба К. (2017). Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. *Гірська школа українських Карпат*, 16, 24–33. URL: <http://surl.li/fzwlvp>
- Сокіл Г. (2021). Концепційні засади дослідження повстанських пісень. *Народознавчі зошити*, 4 (160), 953–961.
- Дем'ян Г. (2001). Рецензія на кн.: Пісні УПА. Зібрав і зредагував З. Лавришин. Передм. англ. мовою. Літопис УПА. 1996; Львів: Спільне українсько-канадське підприємство «Літопис УПА», 1997. Т. 25. 554 с. *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Праці секції етнографії і фольклористики. Львів, 242, 634–643.
- Закальська Я. А. (2021). Український фольклор спротиву: традиція і модифікація, трансмісійні механізми: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 20.
- Крамар Р. (1996). Фольклор національно-визвольної боротьби українського народу 1940–1950 рр. (за матеріалами Західного Поділля): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 24.
- Дем'ян Г. (2003). Українські повстанські пісні 1940–2000 років (історико-фольклористичне дослідження). Львів; Київ, 581.
- Шимків П. (1999). Жанрова система повстанських пісень. *Наукові записки*. Тернопіль, V, 216–223.
- Дем'ян Г. (1993). Повстанська співанка–хроніка з південного Закарпаття. *Літопис Червоної Калини*, 3–4, 24–26.
- Сеник Л. (1992). Подвиг нескореного духу. *Повстанська ліра*. Львів, 4–8.
- Тернопільська В. І. (2008). Соціально-комунікативна культура школяра: шляхи сходження: монографія. Рута, 300.

References:

- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2025, 27.03 № 2145-VIII) [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» (2022, 13.12 № 2834-IX) [The Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].
- Stratehiia utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti na period do 2030 roku (2025, 05.02 № 1322-2023-p) [Strategy for the establishment of Ukrainian national and civic identity for the period until 2030. Government portal. Uriadovi portal]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#n18> [in Ukrainian].
- Kontseptsiiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy (2022, 06.06 № 527) [The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. Retrieved from: <http://surl.li/ssajb> [in Ukrainian].
- Prokopchuk (Dykalo) V.I. (2019). Mystetske kraieznavstvo yak chynnyk natsionalno-patriotichnoho vykhovannia maibutnikh pedahohiv. [Artistic local history as a factor in the national-patriotic education of future teachers]. *Molod i rynok*, 12 (179), 64–69 [in Ukrainian].
- Bekh I., Zhurba K. (2017). Kontseptsiiia formuvannia u pidlitkiv natsionalno-kulturnoi identychnosti u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh. [The concept of forming national and cultural identity in adolescents in general education institutions]. *Hirskia shkola ukrainskykh Karpat*, 16, 24–33. Retrieved from: <http://surl.li/fzwlvp> [in Ukrainian].

- Sokil H. (2021). Kontseptsiiini zasady doslidzhennia povstanskykh pisen. [Conceptual foundations of the study of rebel songs]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4 (160), 953–961 [in Ukrainian].
- Demian H. (2001). Retsenziia na kn.: Pysni UPA. Zibrav i zredahuvav Z. Lavryshyn. Peredm. anhl. movoiu. Litopys UPA. 1996; Lviv : Spilne ukrainsko-kanadske pidpriemstvo «Litopys UPA», 1997. T. 25. 554 s. [Book review: Songs of the UPA]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka. Pratsi sektsii etnografii i folklorystyky*. Lviv, 242, 634–643 [in Ukrainian].
- Zakalska Ya.A. (2021). Ukrainskyi folklor sprotyvu: tradytsiia i modyfikatsiia, transmissiini mekhanizmy: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. [Ukrainian folklore of resistance: tradition and modification, transmission mechanisms]. Kyiv, 20 [in Ukrainian].
- Kramar R. (1996). Folklor natsionalno-vyzvolnoi borotby ukrainskoho narodu 1940–1950 rr. (za materialamy Zakhidnoho Podillia): avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. [Folklore of the National Liberation Struggle of the Ukrainian People in 1940–1950 (based on materials from Western Podillia)]. Kyiv, 24 [in Ukrainian].
- Demian H. (2003). Ukrainski povstanski pisni 1940–2000 rokiv (istoryko-folklorystychne doslidzhennia). [Ukrainian insurgent songs of 1940–2000 (historical and folklore research)]. Lviv; Kyiv, 581 [in Ukrainian].
- Shymkiv P. (1999). Zhanrova systema povstanskykh pisen. [Genre system of rebel songs]. *Naukovi zapysky*. Ternopil, V, 216–223 [in Ukrainian].
- Demian H. (1993). Povstanska spivanka–khronika z pivdennoho Zakarpattia. [Rebel song chronicle from southern Transcarpathia]. *Litopys Chervonoï Kalyny*, 3–4, 24–26 [in Ukrainian].
- Senyk L. (1992). Podvyh neskorenoho dukhu. [The feat of an indomitable spirit]. *Povstanska lira*. Lviv, 4–8 [in Ukrainian].
- Ternopilska V.I. (2008). Sotsialno-komunikatyvna kultura shkoliara: shliakhy skhodzhennia : monohrafiia. [Social and communicative culture of a schoolchild: ways of ascent]. Ruta, 300 [in Ukrainian].
-